

4

64 jaar na
de Suez-oorlog

8

Jakob bij
de hemelpoort

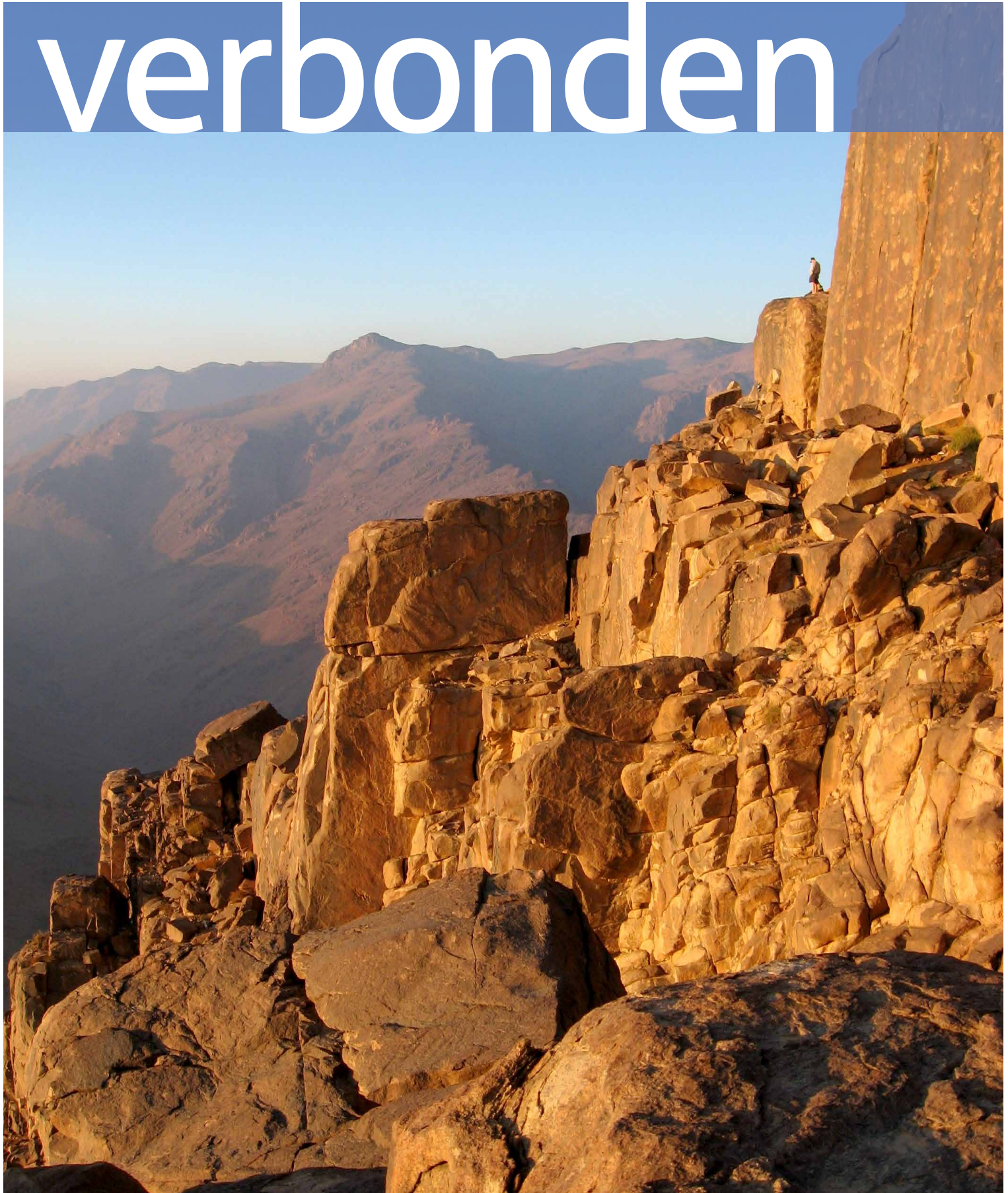
11

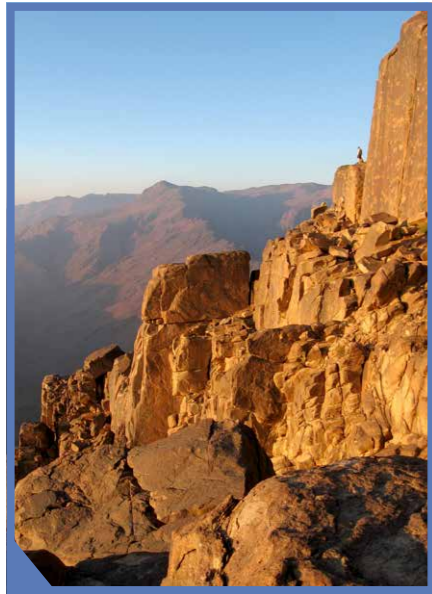
Jongeren
snakken
naar gein

jaargang 65
nummer 2
mei 2021

Israëlmagazine

verbonden

Bij de foto op de voorpagina:

De berg Sinaï bij opgaande zon. Vrijheid, we kunnen er naar snakken nu de maatregelen tegen covid-19 ons leven beperken. Begin april heeft Israël Pesach gevierd, het feest van de bevrijding. Het werd bevrijd uit Mitsrajim, Egypte, dat 'een nauwe plaats' of 'beperking' betekent. Vrijheid, maar hoe vul je een leven in vrijheid in? Israël heeft dit moeten leren en werd met dat doel naar de berg Sinaï geleid. Daar schonk de Eeuwige aan Israël de Tora, de levensregels. Vrijheid, zo vernam het volk via Mozes, betekent niet dat je mag doen wat je zelf wilt. Integendeel, vrijheid betekent dat je, gehoorzaam aan de Eeuwige als Koning, verantwoordelijkheid draagt voor het welzijn van je naaste en van de schepping.

Historische wissel	3
65 jaar na de Sinaï-oorlog	4
'We hebben genoeg van alle verdeeldheid'	6
Verbonden	7
Politieke impasses	7
Bij de hemelpoort	8
Onbegrip en verzoening.	10
Jongeren snakken naar gein	11
Liever dier dan mens	12

Onnadenkendheid leidt tot ballingschap,
maar herdenken is het geheim
van verlossing.

(Baal Sjem Tov, de Poolse rabbijn en
oprichter van het chassidische jodendom)

Verbonden is een uitgave van het deputaatschap Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. Aan *Verbonden* ligt de visie ten grondslag dat kerk en Israël diep en voorgoed verbonden zijn. Het blad biedt bezinning op kerk, Israël en jodendom en de ontmoeting hiertussen. Het deputaatschap is een van de partners in het Centrum voor Israëlstudies (CIS). Een door het CIS uitgezonden Israëlconsulent geeft in Jeruzalem gestalte aan deze ontmoeting en doet hiervan in *Verbonden* geregeld verslag.

colofon

Commissie van redactie: ds. A. Brons, drs. L. van Dalen, dr. C.M. van Driel, drs. A. Hoekman
Eindredacteur: C.M. van Driel, e-mail: cmvdriel@solcon.nl, tel.: (0318) 701560
Website: www.kerkenisrael.nl
Contact deputaten Kerk en Israël: e-mail: info@kerkenisrael.nl
Administratieadres: Landelijk kerkelijk bureau van de Chr. Geref. Kerken, Ghandistraat 2, 3902 KD Veenendaal, Postbus 334, 3900 AH Veenendaal, tel.: (0318) 582350 fax (0318) 582351, e-mail: adressenbeheer@cgk.nl
Penningmeester: P.A.J. Pruijssers, e-mail: penningmeester@kerkenisrael.nl, tel.: (0416) 85 12 96, Bankrekeningnummer: NL19 INGB 0000 3652 71, t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref. Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester, hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.

Historische wissel

Al ruim een jaar wordt het wereldnieuws beheerst door de pandemie. De media berichten volop over de gevolgen van het coronavirus. Je zou haast vergeten dat er nog meer gaande is op onze planeet. Ook ten aanzien van Israël is er meer te melden dan hoe men daar met covid-19 omgaat. Er kan zelfs gesproken worden van historische ontwikkelingen in het Midden-Oosten!

Al jaar en dag leeft Israël op gespannen voet met Arabische buurlanden. In Tel Aviv en Jeruzalem is men altijd op z'n hoede voor onverwachte aanvallen. De recente 'olie-aanslag' is een voorbeeld van 'milieuterrorisme'. Volgens betrouwbare bronnen werd Iraanse stookolie uit een Libische tanker geloosd, vlak voor de kust van Israël, en bracht zo grote schade toe aan flora en fauna, ook in Libanon. Maar naast constante dreiging is er gelukkig ook hoop!

Khartoem

Om de recente ontwikkelingen goed te kunnen duiden, gaan we even terug naar 1967. In de Sudanese hoofdstad Khartoem klonken er drie nee's van de Arabische Liga: nee tegen vrede met Israël, nee tegen erkenning van de staat Israël, en nee tegen onderhandelingen met de Joodse staat. Kortom: de Arabische landen wilden, triest genoeg, met Israël op voet van oorlog blijven leven. Sudan bijvoorbeeld vocht aan de kant van Egypte mee in twee oorlogen tegen Israël. Ook was het een doorvoerland voor Iraanse wapens, bestemd voor Hamas. Geen wonder dat Israël aanvallen uitvoer-

de op Sudanese wapenopslagplaatsen en konvoeien. Al-Qaida had zelfs zijn eerste trainingskampen in Sudan.

Land na land

Sinds de zomer van 2020 is er echter een 'normalisatieproces' op gang gekomen. Stille diplomatie heeft ertoe geleid dat Israël in augustus jl. officiële betrekkingen heeft gekregen met de Verenigde Arabische Emiraten, in september gevolgd door Bahrein. In oktober volgde Sudan, waarna in december ook Marokko aansloot in de rij. Sinds de erkenning door Egypte in 1979 en door Jordanië in 1994 was het decennia stil. Nu is er echter een historische wissel omgegaan. Land na land knoopt diplomatieke relaties aan met de Joodse staat. Het spectrum van islamitische landen waarmee de Joodse staat nu betrekkingen heeft, loopt van Marokko in het uiterste westen tot de VAE in het oosten. Terugkijkend op wat er sinds 1948 allemaal gebeurd is, kun je deze ontwikkelingen buitengewoon noemen!

Toekomst

Wat zal de nabije toekomst brengen?

Welk islamitisch land zal de volgende zijn? Er zijn sterke aanwijzingen dat Indonesië, de meest bevolkingsrijke moslimstaat met meer dan 270 miljoen inwoners, overweegt om formele betrekkingen met Israël aan te knopen. Maar vooralsnog ontkent Jakarta, wat Oman de grootste kanshebber maakt als eerstvolgend land de boeken in te gaan. Sinds er op 31 augustus 2020 voor het eerst weer een Israëlisch vliegtuig door het luchtruim van Saoedi Arabië mocht vliegen, is er hoop dat zelfs de diplomatieke betrekkingen met het land van Mekka en Medina beter zullen worden. De wonderen zijn de wereld nog niet uit. «

Pesach, de bevrijding uit de machten van zonde en dood, krijgt zijn bekroning op het Wekenfeest of Pinksteren. Mozes daalt dan met de Tien Woorden, het geschenk van God aan zijn volk, van de Sinaï af. Deze schenking heeft éénmaal plaatsgevonden, vijftig dagen na de bevrijding uit Egypte. Het in ontvangstnemen van dit geschenk moet echter dagelijks gebeuren door de Tien Woorden in praktijk te brengen. Dan is het Woord geen dode letter meer. Geleid door Gods Geest, gaat het Woord leven. Op de foto de Tien Woorden, liggend in de Ark van het Verbond. Onder het verzoendeksel. Pesach: bevrijding, verzoening – Wekenfeest: levensvernieuwing – vormen zo een eenheid. «

Joodse symbolen

Alfred Muller

65 jaar na de Sinai-oorlog

Het is dit jaar 65 jaar geleden dat Israël de Sinaiwoestijn binnenviel om een einde te maken aan de invallen van terroristen uit dat gebied. De operatie, ook wel de Sinai-oorlog of de Arabisch-Israëlische oorlog van 1956 genoemd, leverde Israël weinig blijvende winst op. Bij de oorlog waren ook Groot-Brittannië en Frankrijk betrokken.

Vershillende ontwikkelingen in het Midden-Oosten leidden tot de oorlog. Ten eerste liepen spanningen tussen enerzijds Egypte en anderzijds Groot-Brittannië en Frankrijk op. In juli 1952 pleegde de Vrije Officieren beweging onder leiding van generaal Ali Mohammed Naquib en kolonel Gamal Abdel Nasser een staatsgreep. Ze zetten koning Farouk aan de kant en richtten een republiek op.

In 1954 kwam Nasser aan de macht. Hij was voorstander van het Arabisch socialisme, herverdeling van grondbezit, hervormingen en industrialisatie. Hij was ook voorstander van het pan-Arabisme: Arabieren zouden samen moeten werken tegen westerse, imperialistische invloeden in het Midden-Oosten, waarvan ook Israël een exponent was. Bij de Arabische massa's was hij enorm populair.

Wapens

Nasser was tegen het anticommunistische Bagdad-pact, een defensieverbond van Irak, Turkije, Groot-Brittannië, Iran en Pakistan, en onder het sponsorschap van de VS. Nasser zag daarin een manier om het Midden-Oosten bij de Koude Oorlog te betrekken en de Arabische wereld te verdelen. In 1955 sloot hij een verbond met het Sovjetblok. Egypte kon van Tsjecho-Slowakije grote hoeveelheden wapens kopen in ruil voor katoen.

Egyptes weigering het Bagdad-verbond te ondertekenen viel verkeerd bij de Amerikanen. De Amerikaanse minister

van Buitenlandse Zaken, Dulles, weigerde hulp te geven voor de bouw van de nieuwe Aswandam in de Nijl. Om de dam te bekostigen, besloot Nasser op 26 juli 1956 het Suezkanaal te nationaliseren.

Vrije doorvaart?

Tot die tijd had Groot-Brittannië de controle gehouden over het kanaal. De aandeelhouders, voornamelijk het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, kregen een vergoeding en Egypte garandeerde vrije doorvaart. Maar Frankrijk en Engeland waren bezorgd dat Egypte het kanaal niet goed zou beheren. Verder was het Frankrijk een doorn in het oog dat Egypte vrijheidsstrijders in Algerije steunde.

Ook Israël had zorgen. Egypte hield in het kanaal schepen aan op weg naar Israël. Israëls ambassadeur bij de VN, Abba Eban, zei op 13 oktober 1956 in de Veiligheidsraad: 'De Egyptische president beloofde de voorwaarden van de Constantinoepel-conventie van 1888 te respecteren, die de vrijheid van navigatie door het kanaal voor schepen van alle naties garandeerde. Maar Israël zou worden uitgesloten.'

Fedayeen

Een tweede oorzaak van de oorlog was dat Egypte Palestijnse guerrillastrijders, de Fedayeen, steunde. Deze trokken regelmatig de wapenstilstandslijnen over die Israël en Egypte in 1949 overeen waren gekomen. Ze overvielen in Israël voertuigen en boerderijen. Historicus Martin Gilbert schreef dat in 1955 aan Israëlische kant 241 doden vielen bij deze invallen. In een poging om een eind te maken aan de terreuraanvallen, voerde het Israëlische leger raids uit aan de andere kant van de grens. Israël voelde zich ook bedreigd door de toespraken en verklaringen waarin Egypte dreigde met een oorlog en Israëls vernietiging. Dat Jordanië zich aansloot bij het Egyptisch-Syrische verbond, vergrootte het gevoel van gevaar. Goed nieuws in Israël was dat Frankrijk Israël wapens wilde leveren. Die waren even goed als het wapentuig dat zijn zuiderbuur ontving.

Colonnes

Israël was in oktober 1956 de invallen van de Fedayeen zat. Het wilde niet wachten op een Egyptische aanval. Op 29 oktober trokken Israëlische militairen op verschillende plaatsen de Gazastrook en de Egyptische Sinai-woestijn binnen.

Het Israëlische Ministerie van Buitenlandse Zaken verklaarde: 'Israël heeft de noodzakelijke maatregelen genomen om Egyptische Fedayeen bases op het Sinai Schiereiland te vernietigen. Deze eenheden, die ongeveer twee jaar geleden door de Egyptische regering werden opgericht en een deel waren van het Egyptische leger, waren bedoeld om terreur in Israël te verspreiden door willekeurige moord, het plaatsen van mijnen en sabotage.'

De Israëlische soldaten trokken de hele woestijn door tot aan het Suezkanaal in het noorden en Sharm el-Sheikh en het nabijgelegen eiland Tiran in het zuiden. Op 5 november 1956 was de hele Sinai bezet.

Voorwendsel

Frankrijk en Groot-Brittannië gebruikten de invasie als een excuus om zelf in actie te komen. Het voorwendsel was Egypte en Israël van elkaar te scheiden. Het ging echter om een vooropgezet plan, dat Israëlische, Franse en Britse politieke leiders waren overeengekomen in oktober in het Franse Sèvres. Franse en Britse militairen vielen het noorden van Egypte aan, waar het Suezkanaal uitmondt in de Middellandse Zee.

De Suezcrisis duurde niet lang. De VN, de VS en de Sovjetunie oefenden zware druk uit op de drie aanvallers om zich terug te trekken. Op 6 november 1956 waren de Fransen en Britten bereid tot een staakt-het-vuren en terugtrekking. Israël ging twee dagen later akkoord met een aftocht.

De VN beloofde rust. Op 4 november 1956 besloot de Algemene Vergadering een Interventiemacht van de VN op te zetten, de UNEF (United Nations Emergency Force). Israël zou zijn militaire posities ontruimen als de VN-troepen klaar zouden zijn die over te nemen in de Sinai, Sharm el-Sheikh en in Gaza. In maart 1957 rondde Israël de terugtrekking af. De VN zou zorgen dat Israël de vrije doorgang behield en dat er geen aanvallen meer uit de Sinai zouden kunnen plaatsvinden.

Israëlische troepen in de Sinai-woestijn (GPO)

Toen de Israëlische troepen Sinai verlieten, trokken Britse troepen zich terug uit Port Said en Franse troepen uit Port Fuad.

Hoge prijs

De oorlog eiste een hoge tol, vooral aan Arabische zijde. Daar vielen enkele duizenden doden. Rond de 200 Israëliërs verloren het leven en enkele tientallen Britten en Fransen.

Rusland boekte door de Sinai-campagne prestigewinst. Historicus Nadav Safran schreef dat de affaire leidde tot een grote invloed van Rusland, dat werd gezien als een verdediger van de Arabieren. Groot-Brittannië en Frankrijk verloren hun status als grootmachten. Nasser haalde een grote politieke overwinning.

Volgens historicus Ilan Pappé leidde de campagne tot de diepere betrokkenheid van het leger in het Israëlische leven. Aan de Palestijnse kant leidde het tot meer politieke activiteit, die begon in de vluchtelingenkampen.

De Sinai-oorlog leidde tot een tijdelijke verbetering voor Israël, maar niet tot stabiliteit of politieke oplossingen. In 1967 brak de Zesdaagse Oorlog uit. In deze oorlog boekte Israël grote landwinst.

Politieke oplossing

Nu, 65 jaar later, is de strategische en politieke situatie totaal veranderd. Israël sloot in 1979 een vredesverdrag met Egypte en het rondde de terugtrekking uit de Sinai in 1982 af. Met Jordanië sloot het in 1994 een vredesakkoord. De VS is een belangrijke bondgenoot en met Rusland heeft het goede betrekkingen.

Infiltraties uit de Gazastrook komen vrijwel niet meer voor, maar dat wil niet zeggen dat de grens rustig is. De radicaal-islamitische Hamas en andere milities schieten af en toe raketgranaten naar de dorpen en steden in Israël.

De ontwikkelingen sinds 1956 lieten zien dat politieke oplossingen nodig zijn. Met Egypte en Jordanië en nu ook met enkele Golfstaten is dat gelukt. Te hopen is dat ook aan de Israëlische en Palestijnse kant politici opstaan die kunnen zorgen voor een verdrag tussen Israël en de Palestijnen. «

Dhr. A. Muller is als journalist werkzaam in Israël.

Israëlische pantservoertuigen trekken richting het Suezkanaal (GPO)

Egyptische krijgsgevangenen (GPO)

Albert Groothedde

'We hebben genoeg van alle verdeeldheid'

Wat voor samenleving onthult zich in Israël nu de coronastofwolken langzaam optrekken? Hoe bereikbaar is het 'oude normaal' in het Heilige Land?

Het was zomaar een ontmoeting op straat. Leuke, enthousiaste mensen. Oorspronkelijk komen ze uit Noorwegen. Een jaar of tien geleden hebben ze 'aliya' gemaakt (als Jood naar Israël verhuisd). Deze zomer volgt er weer een verhuizing: terug naar Noorwegen. 'We hebben genoeg van Israël. In dit land willen we onze kinderen en kleinkinderen niet laten opgroeien. We hebben meer dan genoeg van alle verdeeldheid.' Israël geldt als een van de weinige landen ter wereld waar op het moment van schrijven alle wijzers op het corona-dashboard in het groen staan. Veel beperkingen zijn daarom opgeheven.

Dit betekent echter niet dat alles in Israël is zoals voorheen. De coronacrisis heeft breuklijnen in de samenleving opengelegd die moeilijk te dichten zijn. De impact van covid-19 zal zich in het Heilige Land nog lange tijd laten gelden.

Ego

De eerste breuklijn heeft alles te maken met de politiek. Zelfs de coronacrisis kon politici er niet toe zetten hun ego's opzij te schuiven omwille van het landsbelang. Te midden van de coronacrisis gingen de Israëli voor de vierde keer in twee jaar naar de stembus.

De verkiezingen draaiden ten diepste om één vraag: ben je voor of tegen premier Netanyahu. De uitslag legde bloot wat iedereen in Israël voelt: het land is tot op het bot verdeeld. Beide kampen zijn min of meer in evenwicht.

De kabinetsformatie lijkt een moeilijk verhaal. Het is daarom niet onwaarschijnlijk dat de huidige patstelling de opmaat vormt voor verkiezingen; opnieuw...

De Jaffastraat in Jeruzalem

Begrafenis

En dan zijn er ook de sociale spanningen. Het afgelopen jaar werd extra zichtbaar dat er een diepe religieuze scheidslijn loopt door de Joods-Israëliëse samenleving. Dit kan op lange termijn niet zonder consequenties blijven. Het is grofweg de ultraorthodoxe gemeenschap tegenover de rest. Voor de 'rest' geldt niet dat die uitsluitend bestaat uit seculiere Israëli. Ook veel liberale, conservatieve of 'gewoon' orthodoxe Joden dreigen hun geduld met ultraorthodoxe Joden te verliezen.

De ultraorthodoxe gemeenschap maakt zo'n tien procent uit van de Israëliëse bevolking. Deze minderheid heeft het zwaar voor de kiezen gehad in het afgelopen jaar. Een onevenredig groot deel van de coronapatiënten in de ziekenhuizen en van de coronadoden was afkomstig uit ultraorthodoxe hoek.

Dat is niet geheel toevallig. Sommige ultraorthodoxe rabbijnen en hun volgelingen bleven de ernst van de situatie lange tijd bagatelliseren en negeerden overheidsvoorschriften. Religieuze scholen bleven open, bruiloften werden groots gevierd en bij de begrafenis van een vooraanstaande rabbijn (hij overleed aan de gevolgen van corona) kwamen zelfs vele duizenden volgelingen bijeen.

Het is mogelijk te wijzen op verzachtende omstandigheden. Daarvoor was vooral tijdens de lockdowns een groot deel van de Israëli echter ongevoelig. De spanning in de samenleving liep hoog op. Ingezonden brieven in kranten spraken boekdelen. En ook politici lieten zich niet onbetuigd.

Diaspora

Hoewel de religieuze breuklijn weer wat toegedekt lijkt, blijft het onderliggende wantrouwen groot. Terug naar het oude normaal zit er in Israël kortom niet in. Daarvoor is in het afgelopen jaar te veel gebeurd.

Herstel van de sociale samenhang zal voor welke nieuwe Israelische regering dan ook een van de prioriteiten moeten zijn. Immers, Joden die het leven in de diaspora verkiezen boven een leven in Israël: dat is een omgekeerde wereld! «

Drs. A. Groothedde werkt voor het Centrum voor Israël Studies in Jeruzalem.

Anja den Otter

Verbonden

Verbonden met de kerk van alle eeuwen

hoor ik die vele stille stemmen schreeuwen:

"Waar was je toen ons volk zo werd verdrukt?"

Toen wij, ontmenst, ons loden lijden leden?

Zij ons, verwenst, ten dode strijden deden?

Toen ons het leven rauw werd afgerukt?"

Verbonden met het volk van alle Joden,

gebonden aan Gods zelfde Tien Geboden,

besef ik bevend welke schuld ons raakt.

Gods volk, vol liefde door Hemzelf verkozen,

vertrapt, als een volkomen waardeloze,

kleedde de kerk vaak niet, al was het naakt.

Verbonden met de God van het Verbond

-die grootse en onwankelbare grond,

Zijn wereldwijde volk wordt hier genoemd bij name-

bid ik: Vergeef! Bedek toch deze schuld

met Jezus' bloed, waardoor U zeeg'nen zult

Uw Israël, én ons én onze kinderen samen!

Anja den Otter

Ds. C.J. Overeem MA is hervormd predikant te Woerden en bestuurslid van het CIS.

Politieke impasses

In het begin van mijn studieperiode heb ik naast theologie ook een aantal vakken politicologie gevolgd. Die opleiding heb ik nooit afgemaakt, maar eerlijk gezegd ben ik wel altijd een politieke junkie gebleven. Wat dat betreft beleef ik nu, in de nasleep van de verkiezingen in maart van zowel de Tweede Kamer in Den Haag als van de Knesset in Jeruzalem, gouden tijden.

Ook die laatste probeer ik van een afstand zoveel mogelijk te volgen. Natuurlijk is het zo dat de staat Israël in de politieke context waarin die zich nu bevindt, niet op dezelfde manier een plaats heeft in het christelijke belijden als volk en land. En toch kan ik de staat Israël niet zien als een gewone staat. Het is immers het thuisland van het Joodse volk, en daarom mag het met andere interesses en passies worden gezien.

Ik moet zeggen dat ik de overeenkomsten tussen beide landen fascinerend vind. Zowel Nederland als Israël zijn de verkiezingen uitgekomen met een zeer verdeeld politiek landschap. In beide gevallen is er een rechtse premier aan de macht, die al zolang regeert dat opgroeiende tieners zich geen ander kunnen herinneren.

Hoewel er verschillen zijn tussen de regeerstijl van Rutte en Netanyahu, hebben beiden eigenlijk nauwelijks échte uitdagers op het gebied van het leiderschap. En in beide landen dreigt er nu bij de coalitievorming een politieke impasse te ontstaan. De verwachting is immers dat noch door de Likoeed, noch door de VVD een andere leider naar voren geschoven zal worden, of dat Netanyahu en Rutte vrijwillig zullen terugtreden.

Natuurlijk is het heel goed mogelijk dat op het moment van verschijnen van deze column de situatie veranderd is, maar nu ziet het er niet naar uit dat er op korte termijn een werkbare coalitie geformeerd kan worden. We gaan zien wat de uitkomsten van de onderhandelingen zullen worden!

Jacco Overeem

Bethel

Bij de hemelpoort

In Genesis 28 zien we Jakob op de vlucht. Hij heeft vader Izak bedrogen en er zo voor gezorgd dat de zegen van vader Izak niet aan zijn tweelingbroer Ezau is geschonken, maar op hem is gelegd. Uit angst voor Ezau, die nu het voornemen heeft Jakob te doden, vlucht Jakob naar het ouderlijk huis van moeder Rebekka in Paddan-Aram.

De vlucht van Jakob begint in het zuidelijk gelegen Berseba. Hij reist die dag tot het moment dat het donker wordt. De plaats waar hij de nacht doorbrengt is niet heel bewust gekozen, maar als het ware 'door de omstandigheden' bepaald: 'Hij geraakte op een plaats waar hij vernachtte' (vers 11).

Jakob gaat slapen onder de blote hemel op een geïmproviseerde slaapplek: hij gebruikt een steen als hoofdkussen. Deze keuze is opvallend omdat Jakob zich in de buurt van een stad bevindt: Luz. Blijkbaar heeft Jakob zijn redenen gehad om niet daar een veilig onderkomen voor de nacht te zoeken. Wellicht vond hij het overnachten in de stad niet de meest veilige optie (vergelijk de schending van de gastvrijheid in Genesis 19).

Godsverschijning

Het is op deze 'toevallige plek' in de nabijheid van Luz dat Jakob een wonderlijke droom ontvangt. Een droom die hem

door God gegeven is en die daarom ook als 'verschijning van God' kan worden aangeduid (Genesis 35:1). Jakob ziet een ladder die op de aarde staat en tot in de hemel reikt. Langs die ladder klimmen de engelen naar boven en naar beneden. Helemaal bovenaan de ladder staat de HEERE Zelf. Vanaf die plaats spreekt de HEERE tot Jakob en geeft Hij hem een heerlijke belofte mee. Vanaf vers 16 lezen we de reactie van Jakob. Hij ontwaakt uit de droom en zegt dan: 'Gewisselijk is de HEERE aan deze plaats en ik heb het niet geweten!' En vervolgens: 'Hoe vreselijk is deze plaats! Dit is niet dan een huis Gods en dit is de poort des hemels!' Hij besluit daarom deze plaats de naam 'Bethel', 'huis van God', te geven. In deze woorden lijkt Jakob aan de plek zelf een bijzondere status te geven. Deze specifieke plek is de plaats waar God verblijft. Het is de plaats waar God woont ('huis Gods') of op z'n minst de plek die toegang geeft tot de plaats waar God

woont ('de poort des hemels'). Bethel is dus een plek waar God op een bijzondere manier te vinden is, en in die zin een 'heilige plek'.

Heilige plaats

Min of meer kritische verklaarders zien in deze geschiedenis hoe Bethel als heilige plaats wordt 'ingelijfd' in de geschiedenis van Israëls aartsvaders. Sommigen menen dat Jakob hier de ontdekking doet dat de plaats waar hij toevallig de nacht doorbracht een heilige plaats blijkt te zijn. Maar we lezen hier niet van Jakobs 'ontdekking' van een heilige plaats. Als Bethel al 'een heilige plaats' genoemd kan worden, dan toont deze geschiedenis dat Bethel dit door Jakobs nachtelijke ervaring geworden is. Maar kun je überhaupt wel zeggen dat Bethel hier 'een heilige plaats' blijkt te zijn, in die zin dat de HEERE hier op een bijzondere manier te vinden is? Het is allereerst de vraag of Jakob dat

samen luisteren

'Toen nu Jakob van zijn slaap ontwaakte, zeide hij: 'Gewisselijk is de HEERE aan deze plaats en ik heb het niet geweten!' En hij vreesde en zeide: 'Hoe vreselijk is deze plaats! Dit is niet dan een huis Gods en dit is de poort des hemels!'
Genesis 28:16-17 (Statenvertaling)

zelf bedoelt te zeggen. De plaats waar hij deze nacht geslapen heeft, is dat moment immers inderdaad 'de poort des hemels' geweest. Dáár ging de hemel open en sprak God tot hem. Zoals op vele andere tijden en plaatsen de HEERE de hemel ook deed opengaan om te spreken tot mensen op aarde, zonder dat deze plaatsen tot heilige plaatsen werden. Voor Jakob is nu Bethel de plaats waar dat gebeurde en daarom kan hij van deze plek zeggen: 'Dit is niet dan een huis Gods en dit is de poort des hemels'.

Toch lijkt Jakob nog wel iets meer te willen zeggen dan dat. Zeker in de woorden 'de HEERE is aan deze plaats en ik heb het niet geweten' klinkt iets door van de gedachte dat Bethel als plaats in zichzelf een bijzondere status heeft waar de HEERE toch dichterbij is dan elders.

Versmalling

Bij het lezen van deze woorden is het echter wel belangrijk om onder ogen te zien dat het niet Gods woorden zijn, maar dat dit Jakobs oordeel is. Jakob zegt dit op het moment dat hij 'vreest' (het woord wordt twee keer gebruikt in vers 16), terwijl de HEERE alleen maar woorden van troost, bemoediging en belofte tot hem heeft uitgesproken.

Dit oordeel van Jakob komt dan ook niet helemaal overeen met wat de HEERE nu net hiervoor tegen hem heeft gezegd. De HEERE spreekt immers niet van 'de plaats', maar van 'het land' waarop Jakob ligt te slapen en dat aan hem en aan zijn nakomelingen geschonken zal worden (vers 13). Vervolgens zegt de HEERE: 'Ik ben met u en Ik zal u behoeden overal waarheen gij trekken zult' (vers 15). Gods zorg is dus niet eens tot het land Kanaän

Bethel, de plaats waar de HEERE verlossend spreekt

beperkt, laat staan dat het beperkt zou zijn tot deze plaats. En ten slotte belooft de HEERE de terugkeer naar 'dit land'. Kortom: als Jakob veel nadruk legt op het bijzondere van deze plaats en haar bijna een bijzondere status wil geven als plaats waar de HEERE meer nabij is dan elders, lijkt hij de woorden van de HEERE nogal te verengen.

Openstaande belofte

Jaren later zal de HEERE op deze plaats opnieuw aan Jakob verschijnen. Op een moment dat Jakob opnieuw door

zondig handelen in grote nood is gekomen: de stad Sichem is door zijn zonen uitgemoord en geplunderd. Bethel blijkt opnieuw de plek te zijn waar de HEERE verlossend tot Jakob spreekt door hem antwoord te geven 'ten dage van Jakobs benauwdheid' (Genesis 35:3). Niet omdat deze plaats in zichzelf een bijzondere heiligheid geniet, maar omdat Jakob op deze plek nog een belofte heeft openstaan (Genesis 31:13 en 35:1). Bij het inlossen van die belofte spreekt de HEERE weer tot Jakob én herhaalt Hij de belofte, die opnieuw het hele land betreft (Genesis 35:12).

Zo blijkt Bethel niet in zichzelf een heilige plaats te zijn, maar is het de plek waarvan je zeggen kunt dat de HEERE tot twee keer toe de soevereine keuze maakte Zich dáár aan Jakob bekend te maken. «

Ds. A.D. Fokkema is chr. geref. predikant te Kerkwerve

Gespreksvragen:

1. Hierboven wordt de gedachte besproken dat de HEERE op bepaalde plekken, zoals in Bethel, op een bijzondere manier te vinden is.
 - a. Herkent u bij anderen (of bij uzelf) de gedachte dat de HEERE op sommige plaatsen op een bijzondere manier te vinden is?
 - b. Welke plaatsen dan?
 - c. Hoe kijkt u daar zelf tegenaan in het licht van deze Schriftstudie?
2. Hebt u speciale plekken waar u de HEERE zoekt in Schriftlezing en gebed? Maakt dat zo'n plek voor u tot een 'heilige plek'? Waarom wel/niet?
3. De HEERE zegt tegen Jakob dat Hij met hem zal zijn, overal waarheen hij trekken zal. Welke troost ligt daarin voor u?

A.D. Fokkema

Jakob bij Bethel (José de Ribera)

Joan Bonhof

Onbegrip en verzoening

Op het moment van schrijven wordt de Mieraskerk in Krimpen aan den IJssel beschermd na het afsteken van een vuurwerkbom en bedreigingen met brandstichting. De afgelopen maanden zijn 'journalisten verhaal wezen halen' bij de kerk naar aanleiding van theologisch-ethische standpunten en het vermeende gebrek aan naleven van coronamaatregelen.

Als iets helder wordt in deze gebeurtenissen, is het wel dat er sprake is van twee werelden die volkomen uit elkaar zijn gegroeid. Enerzijds de reformatorische wereld die theologisch en ethisch op belangrijke punten niet is veranderd en verbaasd is over het gebrek aan historisch denken bij anderen. Anderzijds seculieren die niet kunnen begrijpen dat religie meer is dan een hobby en bij wie journalistieke vrijheid en individuele keuzes dan weer heilig zijn.

Kloven

Waarom schrijf ik dit? In Israël spelen de verschillen tussen bevolkingsgroepen ook. Maar dan zijn de verschillen en het wederzijdse onbegrip nog groter. En zijn er niet twee bevolkingsgroepen die elkaar niet begrijpen, maar zijn er meerdere 'kloven' zichtbaar... Bekend is het Israëlisch-Palestijns conflict. Maar ook onder de Palestijnen zijn er verschillen zichtbaar: een christelijke minderheid probeert haar leven te leiden tussen de moslimmeerderheid, met alle vragen die daarbij een rol spelen.

Onder de Joods-Israëlitische bevolking heeft de coronacrisis de aanwezige breuklijnen tussen ultra-orthodoxen en seculieren vergroot. Na de stichting van de staat Israël kregen ultra-orthodoxen een aantal vrijheden, bijvoorbeeld vrijstelling van de dienstplicht. Hoewel de staat Israël formeel een seculier land is (seculier in de betekenis van levensbeschouwelijk neutraal), zijn er diverse regels die passen bij het (ultra)orthodoxe gedachtegoed. Op de sabbat rijdt er geen openbaar vervoer. Rabbijnen spelen verder een grote rol rond de huwelijks-

sluiting. U kunt zich voorstellen dat met name veel seculieren van deze afspraken afwillen. En als dan een groot deel van de bevolking letterlijk thuis zit in lockdown en veel ultra-orthodoxen wel bij elkaar komen in grotere groepen, stijgt het onbegrip en de onderlinge spanning.

Vrede

Als christenen zijn wij geroepen om vrede te zoeken en die na te jagen (1 Petrus 3:11). Daar kan zelfs lijden vanwege de gerechtigheid bij horen (vers 13). Vrede heeft in de Bijbel allereerst te maken met de relatie met God. Maar vrede gaat ook over intermenselijke relaties.

Het Centrum voor Israël Studies herkent dit als een belangrijk aspect in het diaconale werk in Israël en de Palestijnse gebieden. Niet dat we de pretentie hebben om de problemen in Israël en de Palestijnse gebieden op te lossen. Maar toch, met onze beperkte middelen en op kleine schaal willen we bijdragen aan we-

derzijds begrip, herstel van vertrouwen en verzoening.

Hoe dan? Stel dat een Palestijnse en een Joodse jongere samen een trektocht maken door de woestijn en samen in een tent slapen? Zó leren samenwerken en elkaar leren zien als medemens? De 'vijand' is dan geen abstract beeld meer, maar komt tot leven in een mens van vlees en bloed. Die ook een levensverhaal heeft met liefde, hoop, pijn en angst.

Lange weg

In Israël en de Palestijnse gebieden zijn diverse organisaties actief op het gebied van verzoening. Eén van deze organisaties, Musalaha (Arabisch voor verzoening), kiest er voor om jongeren uit verschillende groepen (christenen, moslims, Joden) bij elkaar te brengen in jongerenkampen in de woestijn. Op basis van een professioneel programma leren de jongeren elkaar kennen en stapsgewijs in gesprek te raken over hun identiteit en de politieke en maatschappelijke conflicten.

Dit is een heel kwetsbaar traject, waar zo maar emoties naar boven kunnen komen. Het is een lange weg om te gaan. Maar juist voor een christen liggen hier mogelijkheden om door oprechte aandacht voor de ander, met liefdevolle woorden iets te laten zien van de liefde van de Heere Jezus. Daarom is onze steun meer dan de moeite waard! «

Ds. J.H. Bonhof is directeur van het CIS.

Gertjan de Jong

Jongeren snakken naar gein

Een rabbi zag een klein kind met een bal spelen en vroeg hem: 'Wat ben je aan het doen?' De jongen antwoordde: 'Ik doe een balspel met God.' De rabbi lachte. 'Hoe doe je dat?' De kleine antwoordde: 'Ik gooi de bal naar Hem op en Hij gooit die weer naar beneden naar mij.'

De Joodse traditie zit vol met dit soort humoristische verhalen. Humor hoort bij de overlevingsstrategie van het Joodse volk. Joden hebben door de eeuwen heen onnoemelijk veel haat, vervolging en lijden over zich heen gekregen. Vandaar waarschijnlijk dat humor in het DNA van het Joodse volk is gaan zitten. Humor voorkomt dat je wegzakt in een moeras van bitterheid en zelfmedelijden.

Misschien kan de kerk hierin iets leren van de Joodse traditie? Zeker jongeren kunnen snakken naar een beetje humor, lucht en relativering. We hebben steeds weer de neiging om onze eigen torens

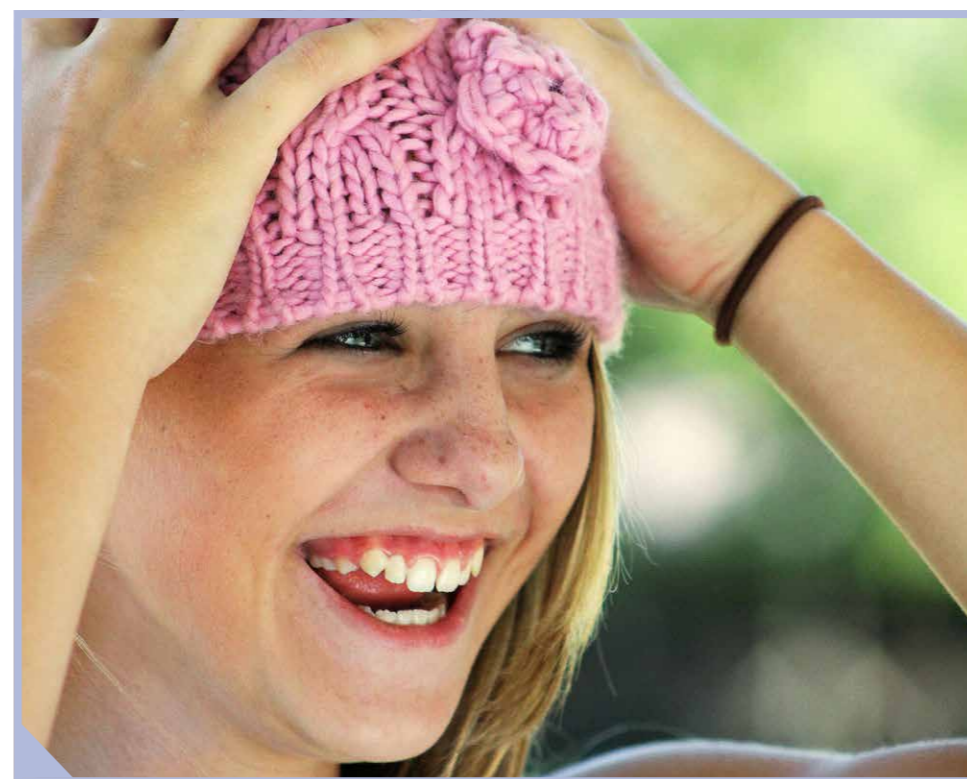
van Babel te bouwen. Zoals een complottheorie die 'alles verklaart' of een godsdienstig systeem dat in beton is gegoten. Logisch gezien valt er misschien geen speld tussen te krijgen, maar de genade ontbreekt. Het onverwachte, dat wat van God komt en waar wij met ons verstand nooit grip op kunnen krijgen.

Taalkundig gezien hebben 'genade' en 'gein' dezelfde oorsprong. Een lach overvalt en verrast je. De Deense predikant Kaj Munk protesteerde tijdens de Tweede Wereldoorlog tegen Jodenvervolging. Humor hielp ook hem om het kwaad in de ogen te kijken. Hij schreef: 'Vroeger was

ik altijd ernstig, maar nu fluistert Christus mij in het oor: Laat ze ons op Goede Vrijdag maar doodslaan, we houden ze op Pasen toch voor de gek! En sindsdien raak ik nergens meer van in de war.'

Natuurlijk kun je doorschieten met humor. In onze cultuur is humor zo'n beetje heilig. Alles en iedereen moet belachelijk kunnen worden gemaakt. Wat blijft er dan nog over? Op die manier kun je jezelf – letterlijk – kapot lachen. Ook hierin kunnen we leren van de Joodse traditie. De Joodse filosoof Martin Buber schreef: 'Wie slechts geloof heeft, loopt gevaar een kwezel te worden. Wie slechts humor heeft, dreigt cynisch te worden. Wie geloof én humor heeft, vindt het evenwicht waarmee hij in het leven rechtop kan blijven.' «

Gertjan de Jong is medewerker bij jongerenplatform BasiC.

BasiC is een jongerencommunity die uitdaagt tot een leven dat dieper gaat, 'back to BasiC'. Met video's, interviews en artikelen over de wereld van vandaag én de basics van het leven. De C staat voor 'Core', de kern van het leven. Maar ook voor Christus. Merk je iets van Hem in de wereld en het leven van vandaag? Daar gaan we naar op zoek. BasiC gaat voor het eerlijke verhaal (www.basi-c.nl).

Jolien Hoekman-de Boer

Liever dier dan mens

Liever dier dan mens is het verslag van een gedegen onderzoek naar een onwaarschijnlijk overlevingsverhaal van een Joods meisje. De jury die de Libris Geschiedenis Prijs 2020 toekende, sprak uit dat Pieter van Os' boek bijna tastbaar maakt hoezeer mensen tot alles in staat zijn.

Het verhaal gaat over Mala Rivka Kizel, geboren in 1926 in een groot chassidisch gezin in Warschau. Ze overleeft de oorlog door verschillende identiteiten aan te nemen. Als kind op de katholieke Poolse school gebruikt ze de Poolse naam Marilka, om minder gepest te worden. Want 'je had Joden en je had Polen'. Daar zat een wereld van verschil tussen.

Mala spreekt zo vloeiend mogelijk Pools en leert katholieke gebeden en Poolse gedichten uit haar hoofd. De titel van het boek komt uit een van die gedichten: 'Ik wil een paard zijn, een os, een dolfijn (...). Er is maar één ding dat ik niet wil zijn: Ik wil geen mens zijn.'

Liefdevol

Deze kennis komt haar goed van pas als de oorlog uitbreekt en ze uit het ghetto vlucht. Van een priester krijgt ze het doopbewijs van ene Janina (Anni) Gmitruk. Pools, maar niet Joods.

Als ze nog weer later naar Duitsland gevlucht is, ondergaat ze een rassenkeuring waarbij wordt vastgesteld dat Anni Gmitruk *Volksdeutsche* is, niet het minst vanwege haar blonde haren en blauwe ogen.

Mala wordt opgenomen in de nazi-gezinde familie Möller, waar Hitler als een god wordt gezien. Ze vindt het ontzettend

tend verwarrend, omdat deze mensen zo lief en goed voor haar zijn. De moeder breid bijvoorbeeld een trui voor Mala's verjaardag. Toch kan Mala op die dag niet blij zijn, omdat de gasten hakenkruizen dragen: 'Het voelde alsof ik nu mijn volk aan het verraden was met deze Duitsers.'

Ontreddering

Na de oorlog vertrekt ze naar Warschau om haar familie te zoeken. De aanblik van het verwoeste ghetto brengt haar in diepe ontreddering. Ze beseft dat niemand van haar familie nog in leven is. 'Ik wilde niet meer leven!' zegt ze later. De wreedheid van de nazi's kan ze echter

moelijk geloven, omdat de Duitse familie voor haar juist zo goed was. Later begrijpt ze dat ze dit te maken had met haar vermogen tot aanpassing. Van Os: 'pas als de ander zich succesvol kan voordoen als een van de jouwen, kan die rekenen op enige menselijkheid en mededogen.'

Het bijzondere van dit boek is dat Van Os Mala's verhaal aanvult met zijn eigen zoektocht naar de sporen van haar verhaal. Daardoor switch je als lezer heen en weer tussen Mala's verleden en de ervaringen van Van Os in het heden. Hij gebruikt veel bronnen, zodat je een heel veelzijdig beeld krijgt van de oorlog, de landen en de volken die erbij betrokken waren. Begrippen en uitdrukkingen als bijvoorbeeld nationalisme, fascisme, zionisme, het (naoorlogse) antisemitisme en 'Befehl ist Befehl' worden breedvoerig besproken.

Inmiddels verscheen de tiende druk van *Liever dier dan mens*. Het boek is zeker de moeite waard voor wie geen geromantiseerd overlevingsverhaal zoekt, maar graag meer wil weten over het hoe, het waarom en het waardoor.

N.a.v. Pieter van Os, *Liever dier dan mens*, uitg. Prometheus, Amsterdam, 368 blz., € 19,99.

Geschreven over Israël

De uitgave van *Verbonden* werd voorafgegaan door *Vrede over Israël*. Wat verscheen er in de vele jaargangen? Wat werd er in andere bladen uit de Chr. Geref. Kerken gepubliceerd over Israël? Machiel Vennik, medewerker van het Documentatiecentrum van de Chr. Geref. Kerken, maakte met *Geschreven over Israël* een veelomvattend overzicht. De uitgave kan besteld worden via info@cgk.nl of tel. 0318-582350 voor 5 euro, excl. portokosten.

